മലയാളഗുരു
(മലയാളം റിസർച്ച് ജേണൽ)
(Open Access, Double-Blind Peer Reviewed Journal)
ISSN Online: 3108-0960 ISSN Print: 3139-2172

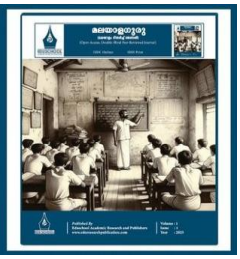

കോഴിക്കോടിന്റെ വ്യാവസായിക-സാംസ്കാരിക ഭൂപടത്തിൽ പാഴ്സി സമൂഹത്തിന്റെ സംഭാവന

Anusmitha N

Associate Professor, Department of Malayalam, Sree Narayana Guru College, Chelannur, Kerala

Article information

Received: 23rd August 2026
Received in revised form: 5th September 2026
Accepted: 25th October 2026
Available online: 24th November 2026

Volume: 2
Issue: 4
DOI: https://doi.org/10.63090/MG/3108.0960.0030

Abstract

The Parsis are a migrant mercantile community that played a significant role in Kerala's maritime trade history, urbanisation during the colonial period, and the development of regional multiculturalism. Originally of Persian (Iranian) origin, they migrated to India in the eighth century due to religious persecution and arrived in Kozhikode from the Bombay and Gujarat regions by the early nineteenth century. This research paper extensively examines the global and Indian historical background of the Parsi community, their Zoroastrian religious beliefs, the Manchersha Joshi Fire Temple (Parsi Anjuman Baug) located near Mittai Theruvu (Sweetmeat Street), the distinctive ritual practices associated with their burial grounds, the Kallai timber industry, refrigeration enterprises (ice factories), and maritime trade routes. Furthermore, the paper provides a detailed account of the contemporary circumstances of the Marshall family, which is currently the only remaining Parsi family in Kozhikode, following the migration of most Parsi families to metropolitan cities and foreign countries.

സാരാംശം

കേരളത്തിന്റെ സമുദ്രവ്യാപാര ചരിത്രത്തിലും കൊളോണിയൽ കാലഘട്ടത്തിലെ നഗരവൽക്കരണത്തിലും പ്രാദേശിക ബഹുസ്വരത രൂപപ്പെടുത്തുന്നതിലും നിർണ്ണായക പങ്കുവഹിച്ച പ്രവാസി വണിക സമൂഹമാണ് പാഴ്സികൾ. പേർഷ്യൻ (ഇറാൻ) വംശജരായ ഇവർ എട്ടാം നൂറ്റാണ്ടിൽ മതപീഡനങ്ങൾ മൂലം ഇന്ത്യയിലേക്ക് കുടിയേറുകയും പത്തൊൻപതാം നൂറ്റാണ്ടിന്റെ ആരംഭത്തോടെ ബോംബെ, ഗുജറാത്ത് മേഖലകളിൽ നിന്ന് കോഴിക്കോട്ടേക്ക് എത്തുകയും ചെയ്തു. ഈ ഗവേഷണ പ്രബന്ധം പാഴ്സികളുടെ ആഗോള-ഇന്ത്യൻ ചരിത്രപരമായ പശ്ചാത്തലം, സൊറാസ്ട്രിയൻ മതവിശ്വാസം, മിഠായിത്തെരുവിന് സമീപമുള്ള മൻചെർഷാ ജോഷി ഫയർ ടെംപിൾ (Parsi Anjuman Baug), അവിടുത്തെ കല്ലറകളുടെ ആചാര സവിശേഷതകൾ, കല്ലായി തടി വ്യവസായം, ശീതീകരണ സംരംഭങ്ങൾ (Ice Factories), സമുദ്ര വാണിജ്യ പാതകൾ എന്നിവ വിപുലമായി വിശകലനം ചെയ്യുന്നു. കൂടാതെ, ഭൂരിഭാഗം കുടുംബങ്ങളും മെട്രോ നഗരങ്ങളിലേക്കും വിദേശ രാജ്യങ്ങളിലേക്കും കുടിയേറിയതോടെ ഇന്ന് കോഴിക്കോട് അവശേഷിക്കുന്ന ഏക പാഴ്സി കുടുംബമായ 'മാർഷൽ' (Marshall) കുടുംബത്തിന്റെ വർത്തമാനകാല അവസ്ഥയെക്കുറിച്ചും ഈ പ്രബന്ധത്തിൽ വിശദമായി പ്രതിപാദിക്കുന്നു.

പ്രധാന വാക്കുകൾ:- കോഴിക്കോട്ട് പാഴ്സികൾ, സൊറാസ്ട്രിയനിസം, പേർഷ്യൻ സ്വത്വം, അഹുറ മസ്ദ, സൈറസ് ദി ഗ്രേറ്റ്, മിഠായിത്തെരുവ്, മൻചെർഷാ ജോഷി ഫയർ ടെംപിൾ, പാഴ്സി ശ്മശാനം, മാർഷൽ കുടുംബം, മലബാർ സമുദ്രവ്യാപാരം, കല്ലായി തടി വ്യവസായം, കൊളോണിയൽ നഗരവൽക്കരണം.

പാഴ്സികളുടെ ചരിത്രവും മതവിശ്വാസവും - സൊറാസ്ട്രിയൻ മതവും പേർഷ്യൻ വംശാവലിയും

ഇന്ത്യയിലെ പാഴ്സികളുടെ സാംസ്കാരികവും ആത്മീയവുമായ വേരുകൾ പുരാതന പേർഷ്യയിലാണ്, (ഇന്നത്തെ ഇറാൻ). ബി.സി.ഇ 1500-ഓടെ പ്രവാചകനായ സരതുഷ്ട്ര (Zarathustra) പ്രബോധനം ചെയ്ത സൊറാസ്ട്രിയനിസം (Zoroastrianism) അഥവാ മസ്ദയാസ്ന, ലോകത്തിലെ തന്നെ ഏറ്റവും പഴയ ഏകദൈവവിശ്വാസ മതങ്ങളിലൊന്നായി കണക്കാക്കപ്പെടുന്നു. അഹുറ മസ്ദ (Ahura Mazda - പ്രകാശത്തിന്റെയും നന്മയുടെയും പ്രഭു) എന്ന ഏക ദൈവത്തിലാണ് ഇവർ വിശ്വസിക്കുന്നത്. 'നല്ല ചിന്ത, നല്ല വാക്ക്, നല്ല പ്രവൃത്തി' (Humata, Hukhta, Huvarshta) എന്നതാണ് പാഴ്സി ജീവിതത്തിന്റെ അടിസ്ഥാന പ്രമാണം. പ്രപഞ്ചത്തിൽ നന്മയും തിന്മയും തമ്മിലുള്ള നിരന്തരമായ പോരാട്ടത്തിൽ മനുഷ്യൻ എപ്പോഴും നന്മയുടെ പക്ഷം ചേരണം എന്ന് ഈ മതം ആഹ്വാനം ചെയ്യുന്നു. മരണാനന്തരമുള്ള സ്വർഗ്ഗം, നരകം, അന്ത്യവിധിദിനം (Day of Judgement) തുടങ്ങിയ ആശയങ്ങൾ പിൽക്കാലത്ത് രൂപപ്പെട്ട യഹൂദ, ക്രിസ്തീയ, ഇസ്ലാം മതങ്ങളിൽ വലിയ സ്വാധീനം ചെലുത്തിയിട്ടുണ്ട്.

പ്രാചീന പേർഷ്യയിലെ പ്രതാപശാലികളായ രണ്ട് മഹത്തായ സാമ്രാജ്യങ്ങളുടെ പാരമ്പര്യമാണ് തങ്ങൾക്കുള്ളതെന്ന് പാഴ്സികൾ കരുതുന്നു; അക്കേമെനിഡ് സാമ്രാജ്യവും (Achaemenid Empire - BCE 550-330) സസാനിയൻ സാമ്രാജ്യവും (Sassanid Empire - CE 224-651) [3]. മഹാന്മാരായ സൈറസ് (Cyrus the Great), ദാരിയസ് ഒന്നാമൻ (Darius I) എന്നിവർ പടുത്തുയർത്തിയ അക്കേമെനിഡ് ഭരണകൂടത്തിന്റെ തലസ്ഥാനമായ പെർസെപോളിസ് (Persepolis) പുരാതന ലോകത്തിലെ വാസ്തുവിദ്യയുടെ അത്ഭുതമാണ്. ബി.സി.ഇ 539-ൽ സൈറസ് ചക്രവർത്തി പുറപ്പെടുവിച്ച 'സൈറസ് സിലിണ്ടർ' (Cyrus Cylinder) ലോകത്തിലെ ആദ്യത്തെ മനുഷ്യാവകാശ പ്രഖ്യാപനമായി ഐക്യരാഷ്ട്രസഭ അംഗീകരിച്ചിട്ടുണ്ട്. ബാബിലോണിൽ അടിമകളാക്കപ്പെട്ട യഹൂദന്മാരെ മോചിപ്പിച്ച് ജെറുസലേമിലേക്ക് മടങ്ങാൻ അനുവാദം നൽകിയ സൈറസ് രാജാവിനെ പഴയ നിയമത്തിൽ (Old Testament / Book of Ezra) ദൈവത്താൽ അഭിഷേകം ചെയ്യപ്പെട്ടവനായി വിശേഷിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നു.

സസാനിയൻ സാമ്രാജ്യത്വ കാലഘട്ടത്തിൽ പേർഷ്യയുടെ ഔദ്യോഗിക മതമായി വളർന്ന സൊറാസ്ട്രിയനിസം, സങ്കീർണ്ണമായ പൗരോഹിത്യ സമ്പ്രദായങ്ങളും അഗ്നിക്ഷേത്രങ്ങളും വികസിപ്പിച്ചെടുത്തു. എന്നാൽ സി.ഇ 642-ൽ നടന്ന നഹാവന്ത് യുദ്ധത്തിൽ (Battle of Nahavand) അറബ് ശക്തികൾ സസാനിയൻ സാമ്രാജ്യത്തെ കീഴടക്കിയതോടെ പേർഷ്യയിൽ ഇസ്ലാമിക ഭരണം നിലവിൽ വന്നു. തുടർന്ന് ഒരു നൂറ്റാണ്ടോളം നീണ്ടുനിന്ന മതപരമായ പീഡനങ്ങൾക്കൊടുവിൽ, തങ്ങളുടെ ആത്മീയ തനിമ സംരക്ഷിക്കുന്നതിനായി ഒരു വിഭാഗം ആളുകൾ പേർഷ്യൻ ഗൾഫ് വഴി ഇന്ത്യയുടെ പശ്ചിമതീരത്തേക്ക് സമുദ്രമാർഗ്ഗം പലായനം ചെയ്തു.

ഇന്ത്യയിലേക്കുള്ള കുടിയേറ്റവും 'പാഴ്സി' എന്ന നാമകരണവും

ഏഴാം നൂറ്റാണ്ടിന്റെ അവസാനത്തിലും എട്ടാം നൂറ്റാണ്ടിന്റെ തുടക്കത്തിലുമായി കപ്പലുകളിൽ ഇന്ത്യയിലെത്തിയ പേർഷ്യൻ സൊറാസ്ട്രിയനുകൾ ആദ്യം കാലുകുത്തിയത് ഗുജറാത്തിലെ സഞ്ജാൻ (Sanjan) തീരത്താണ്. തദ്ദേശീയ ഹിന്ദു ഭരണാധികാരിയായിരുന്ന ജാദി റാണ (Jadi Rana) ഇവർക്ക് ഉപാധികളോടെ അഭയം നൽകി[3]. തദ്ദേശീയ ഭാഷയായ ഗുജറാത്തി സ്വീകരിക്കുക, ആയുധങ്ങൾ താഴെവെക്കുക, വസ്ത്രധാരണത്തിൽ തദ്ദേശീയ ശൈലികൾ സ്വീകരിക്കുക എന്നിവയായിരുന്നു പ്രധാന ഉപാധികൾ. പേർഷ്യയിലെ 'പാർസ്' (Pars) എന്ന പ്രവിശ്യയിൽ നിന്നു വന്നവരായതിനാലാണ് ഇവർക്ക് 'പാഴ്സികൾ' എന്ന പേര് ലഭിച്ചത്.

ഇന്ത്യൻ മണ്ണിൽ അഭയം പ്രാപിച്ച പാഴ്സികൾ തങ്ങളുടെ മതം കർശനമായി പാലിക്കുമ്പോഴും ഭാരതീയ സംസ്കാരവുമായി സമഗ്രമായി ഇണങ്ങി ജീവിച്ചു. പാഴ്സി സ്ത്രീകൾ ഭാരതീയ സാരി ധരിക്കാൻ തുടങ്ങിയെങ്കിലും, ഉജ്ജ്വലമായ വർണ്ണങ്ങളും സങ്കീർണ്ണമായ ചൈനീസ് മോഡൽ ചിത്രത്തയ്യലുകളും ഉള്ള തങ്ങളുടെ തനത് 'ഗാരാ' (Ghara) ശൈലി അതിൽ സമന്വയിപ്പിച്ചു. കൃഷിയിലും തോട്ടവിളകളുടെ നിർമ്മാണത്തിലും പിൽക്കാലത്ത് ബോംബെയിലെ വ്യാവസായിക മേഖലയിലും പാഴ്സികൾ കൈവരിച്ച വൻ മുന്നേറ്റം ഇന്ത്യയുടെ സാമ്പത്തിക ഭൂപടത്തിൽ അവർക്ക് പ്രധാന സ്ഥാനം നൽകി.

ഇന്ത്യയും പേർഷ്യയും തമ്മിൽ പുരാതന കാലം മുതലേ നിലനിന്നിരുന്ന സംസ്കാരിക ഭാഷാപരമായ ബന്ധം പാഴ്സികളുടെ കുടിയേറ്റത്തിന് ആക്കം കൂട്ടി. വേദ സംസ്കൃതവും (Vedic Sanskrit) സൊറാസ്ട്രിയൻ വിശുദ്ധ ഗ്രന്ഥമായ അവെസ്തയുടെ ഭാഷയായ അവെസ്തനും (Avestan) സഹോദരീ ഭാഷകളാണ്. പിൽക്കാലത്ത് മുകൾ ഭരണത്തിലും ആദ്യകാല ബ്രിട്ടീഷ് ഭരണത്തിലും പേർഷ്യൻ ഭാഷ ഇന്ത്യയിലെ കോടതി ഭാഷയായി മാറിയതും, ഫിർദൗസി, അമീർ ഖസ്രു, റൂമി തുടങ്ങിയ കവികൾ ഇന്ത്യൻ സാഹിത്യത്തെ സ്വാധീനിച്ചതും പാഴ്സികൾക്ക് ഇന്ത്യയിൽ വലിയ അംഗീകാരം നേടിക്കൊടുത്തു.

അഗ്നിയാരാധനയും അനുഷ്ഠാനങ്ങളും

പ്രകൃതിയിലെ നാല് പ്രധാന ഘടകങ്ങളായ അഗ്നി, വായു, ജലം, ഭൂമി എന്നിവയെ അതിയായി പവിത്രമായി കാണുന്നവരാണ് പാഴ്സികൾ. ഇതിൽ അഗ്നി ദൈവത്തിന്റെ പ്രകാശത്തിന്റെയും നീതിയുടെയും പുണ്യത്തിന്റെയും പ്രതീകമാണ്. അതിനാൽ തങ്ങളുടെ ആരാധനാലയങ്ങളിൽ (Fire Temples / Atash Behram / Darbe Meher) എപ്പോഴും അണയാതെ സൂക്ഷിക്കുന്ന വിശുദ്ധ അഗ്നിയെ മുൻനിർത്തി ഇവർ പ്രാർത്ഥനകൾ നടത്തുന്നു[3].

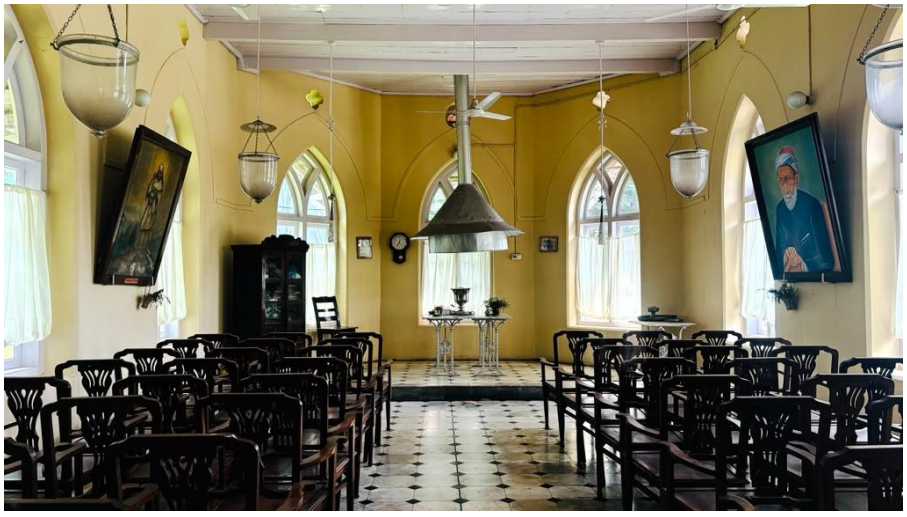

ചിത്രം 1. അഗ്നി ക്ഷേത്രത്തിന് ഉൾവശം

പാഴ്സി അനുഷ്ഠാനങ്ങളിൽ ഏറ്റവും ശ്രദ്ധേയമായത് മൃതദേഹ സംസ്കരണ രീതിയായിരുന്നു. മൃതദേഹം മണ്ണിലോ വെള്ളത്തിലോ നിക്ഷേപിച്ചാൽ പ്രകൃതിയുടെ പവിത്രത നഷ്ടപ്പെടുമെന്ന വിശ്വാസത്താൽ, 'ടവർ ഓഫ് സൈലൻസ്' (Tower of Silence / Dakhma) എന്ന ഉയരമുള്ള നിശ്ശബ്ദ ഗോപുരങ്ങളിൽ വെച്ച് മൃതദേഹങ്ങൾ കഴുകന്മാർക്കും മറ്റ് പക്ഷികൾക്കും ഭക്ഷണമായി നൽകുന്ന രീതിയായിരുന്നു ഇവർ പിന്തുടർന്നിരുന്നത്. പ്രകൃതിയിൽ നിന്ന് സ്വീകരിച്ചത് പ്രകൃതിക്ക് തന്നെ തിരികെ നൽകുക എന്ന പരിസ്ഥിതി കേന്ദ്രീകൃതമായ ദർശനമാണ് ഇതിന് പിന്നിൽ പ്രവർത്തിച്ചത്.

മലബാർ തീരവും കോഴിക്കോട്ടേക്കുള്ള പാഴ്സി ആഗമനവും

പതിനെട്ടാം നൂറ്റാണ്ടിന്റെ രണ്ടാം പകുതിയോടെ ബ്രിട്ടീഷ് ഈസ്റ്റ് ഇന്ത്യ കമ്പനി ബോംബെയിലും മലബാറിലും ഭരണം ഉറപ്പിച്ചതോടെയാണ് പാഴ്സികൾ കോഴിക്കോട്ടേക്ക് എത്തിച്ചേരുന്നത്. ബോംബെയിലും സൂറത്തിലും സജീവമായിരുന്ന പാഴ്സി വണിക ശൃംഖല മലബാറിലെ സുഗന്ധവ്യഞ്ജന വ്യാപാരവും തടി വിപണിയും ലക്ഷ്യമാക്കി ഏജന്റുമാരെയും കുടുംബങ്ങളെയും ഇങ്ങോട്ടേക്ക് അയച്ചു [2].

അറബിക്കടൽ വഴിയുള്ള ഈ കുടിയേറ്റം കേവലം വ്യാപാരാവശ്യാർത്ഥം മാത്രമായിരുന്നില്ല. കൊളോണിയൽ കാലഘട്ടത്തിൽ ബോംബെയിലെ പാഴ്സി കപ്പൽ നിർമ്മാണശാലകൾക്ക് ആവശ്യമായ തേക്കുതടികൾ സുരക്ഷിതമായി ശേഖരിക്കാനും, ബ്രിട്ടീഷ് സൈന്യത്തിനായുള്ള സപ്ലൈ കേന്ദ്രങ്ങൾ സ്ഥാപിക്കാനും പാഴ്സികൾക്ക് ചുമതലയുണ്ടായിരുന്നു.

സാമൂതിരി ഭരണവും വാണിജ്യ സ്വാതന്ത്ര്യവും

സാമൂതിരി രാജാക്കന്മാരുടെ ഭരണകാലം മുതൽ കോഴിക്കോട് നഗരം പുലർത്തിയിരുന്ന മതസഹിഷ്ണുതയും വണിക സ്വാതന്ത്ര്യവും പാഴ്സികൾക്ക് വലിയ സുരക്ഷിതത്വം നൽകി[1]. ബീച്ച് റോഡ്, എം.ജെ. റോഡ് പരിസരങ്ങളിൽ സ്ഥിരതാമസമാക്കിയ ഇവർ മലബാറിലെ മാപ്പിളമാർ, ഗുജറാത്തികൾ, ചെട്ടികൾ എന്നിവരുമായി അടുത്ത ബിസിനസ്സ് സൗഹൃദം സ്ഥാപിച്ചു.

സാമൂതിരിയുടെ ഉറമുഖ ഉദ്യോഗസ്ഥരുമായി സഹകരിച്ച് പ്രവർത്തിച്ച പാഴ്സി വണികർ, കസ്റ്റംസ് തീരുവ വ്യവസ്ഥകളിലും കപ്പൽ റെഗുലേഷനുകളിലും തങ്ങളുടെ വിദേശ വാണിജ്യ അറിവുകൾ പ്രയോജനപ്പെടുത്തി. ഇത് കോഴിക്കോടിനെ കൂടുതൽ സജീവമായ ഒരു അന്താരാഷ്ട്ര വിപണിയാക്കി മാറ്റി.

മധ്യവർത്തിത്വവും ലീഗൽ നയതന്ത്രവും

കൊളോണിയൽ ഭരണാധികാരികളും തദ്ദേശീയ കച്ചവടക്കാരും തമ്മിലുള്ള ഒരു പ്രധാന സമ്പർക്ക കണ്ണിയായി പ്രവർത്തിക്കാൻ പാഴ്സികൾക്ക് കഴിഞ്ഞു. ഇംഗ്ലീഷ് ഭാഷയിലും പാശ്ചാത്യ വാണിജ്യ നിയമങ്ങളിലും അവർക്കുണ്ടായിരുന്ന പാണ്ഡിത്യം ഇതിന് സഹായിച്ചു [7].

തദ്ദേശീയ വണികരായ മാപ്പിളമാർക്കും തീയ്യ സംരംഭകർക്കും കൊളോണിയൽ കോടതികളിലും ഭരണസംവിധാനങ്ങളിലും വഴികാട്ടിയായി പാഴ്സി വണികർ പ്രവർത്തിച്ചു. ഈ നയതന്ത്രപരമായ നിലപാടാണ് കോഴിക്കോട്ടെ സാമൂഹിക മണ്ഡലത്തിൽ അവർക്ക് വലിയ ബഹുമാനം നേടിക്കൊടുത്തത്.

മിഠായിത്തെരുവും പാഴ്സി ആരാധനാലയവും ശവകുടീരങ്ങളും

കോഴിക്കോടിന്റെ ചരിത്രപ്രസിദ്ധമായ മിഠായിത്തെരുവും (S.M. Street) അതിന് സമീപമുള്ള മൻചെർഷാ ജോഷി റോഡും (M.J. Road) പാഴ്സി സമൂഹത്തിന്റെ പ്രധാന വാണിജ്യ-താമസ കേന്ദ്രങ്ങളായിരുന്നു. തുണിത്തരങ്ങൾ, ഇറക്കുമതി ചെയ്ത വസ്തുക്കൾ, വാച്ചുകൾ, ജനറൽ ഉൽപ്പന്നങ്ങൾ എന്നിവ വിൽക്കുന്ന കടകൾ ഇവർ ഈ പ്രദേശത്ത് ആരംഭിച്ചു [5]. ഈ തെരുവിന്റെ ആധുനിക വാണിജ്യ

ഭൂപടം രൂപപ്പെടുത്തുന്നതിൽ പാഴ്സി സംരംഭങ്ങൾ പ്രധാന പങ്കുവഹിച്ചു. ഗുജറാത്തിൽ നിന്നും ബോംബെയിൽ നിന്നും കൊണ്ടുവന്നിരുന്ന ഉൽപ്പന്നങ്ങൾ ജനങ്ങളിലെത്തിക്കാൻ ഇവർ സ്ഥാപിച്ച റീട്ടെയിൽ ഔട്ട്ലെറ്റുകൾ കോഴിക്കോട്ടുകാരുടെ ഉപഭോഗ സംസ്കാരത്തെ സ്വാധീനിച്ചു.

ചിത്രം 2. പാഴ്സി അഗ്നി ക്ഷേത്രം (കോഴിക്കോട്)

മൻചെർഷാ ജോഷി പാഴ്സി ഫയർ ടെംപിൾ (Parsi Anjuman Baug)

കോഴിക്കോട് മിഠായിത്തെരുവിനടുത്ത് എം.ജെ. റോഡിൽ സ്ഥിതി ചെയ്യുന്ന പാഴ്സി ഫയർ ടെംപിൾ (Parsi Anjuman Baug) കേരളത്തിലെ തന്നെ ഒരേയൊരു പാഴ്സി ആരാധനാലയമാണ്. 1920-കളിൽ കോഴിക്കോട്ടെ പ്രമുഖ പാഴ്സി വ്യാപാരിയായിരുന്ന മൻചെർഷാ ജോഷിയുടെ സാമ്പത്തിക സഹായത്താലും പാഴ്സി അഞ്ജുമന്റെ കൂട്ടായ പരിശ്രമത്താലും ആണ് ഈ അഗ്നിക്ഷേത്രം സ്ഥാപിതമായത്[1].

ക്ഷേത്രത്തിനുള്ളിൽ പവിത്രമായ അഗ്നി (Holy Fire) അണയാതെ സൂക്ഷിക്കുകയും സൊറാസ്ട്രിയൻ പുരോഹിതരുടെ നേതൃത്വത്തിൽ പ്രാർത്ഥനകൾ നടത്തുകയും ചെയ്യുന്നു. കെട്ടിടത്തിന്റെ മുകളിൽ പാഴ്സികളുടെ വിശുദ്ധ ചിഹ്നമായ ചിറകുകളുള്ള 'ഫറോഹർ' (Farohar) ആലേഖനം ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. ഈ കോമ്പൗണ്ടിൽ ഫയർ ടെംപിളിന് പുറമെ പാഴ്സി സമൂഹത്തിന്റെ ഒത്തുചേരലുകൾക്കുള്ള ഹാളുകളും നിലകൊള്ളുന്നു.

ആരാധനാലയത്തോട് ചേർന്നുള്ള ശവകുടീരങ്ങളും സംസ്കരണ രീതികളും

ഈ പാഴ്സി അഞ്ജുമൻ ബാഗ് കോമ്പൗണ്ടിനുള്ളിൽ ആരാധനാലയത്തോടൊപ്പം തന്നെ സമൂഹത്തിന്റെ അന്ത്യകർമ്മങ്ങൾക്കായി സംവരണം ചെയ്യപ്പെട്ട ശ്മശാന ഭൂമിയും ശവകുടീരങ്ങളും സ്ഥിതി ചെയ്യുന്നുണ്ട്. പരമ്പരാഗതമായി പേർഷ്യയിലും ബോംബെയിലും മൃതദേഹങ്ങൾ 'ടവർ ഓഫ് സൈലൻസ്' രീതിയിലാണ് സംസ്കരിച്ചിരുന്നതെങ്കിൽ, കേരളത്തിലെ കനത്ത മഴയും പരിസ്ഥിതി സാഹചര്യങ്ങളും പ്രാദേശിക നിയമങ്ങളും കണക്കിലെടുത്ത് ഇവിടെ പ്രത്യേക കല്ലറകളും ശവകുടീരങ്ങളും നിർമ്മിക്കുകയാണുണ്ടായത്[4].

ചിത്രം 3. ശവകുടീരം

ഇവിടെയുള്ള ഓരോ ശവകുടീരങ്ങളും പാഴ്സി മാതൃകയിലുള്ള കൊത്തുപണികളാലും അവസ്താൻ പ്രാർത്ഥനാ ശിലാഗ്രങ്ങളാലും അടയാളപ്പെടുത്തിയിരിക്കുന്നു. മൃതദേഹങ്ങൾ മണ്ണിൽ നേരിട്ട് സ്പർശിക്കാത്ത വിധത്തിൽ പ്രത്യേക കൽച്ചട്ടകൂടുകൾക്കുള്ളിൽ സ്ഥാപിച്ചാണ് ഇവിടെ അടക്കം ചെയ്തിരുന്നത്. കോഴിക്കോട്ടെ നഗരമധ്യത്തിൽ സ്വന്തം ആചാരശുദ്ധി കൈവിടാതെ തങ്ങളുടെ പൂർവ്വികർക്ക് അന്ത്യവിശ്രമം ഒരുക്കിയ ഈ ശവകുടീരങ്ങൾ, മലബാറിലെ പാഴ്സി സമൂഹത്തിന്റെ ചരിത്രപരമായ നിലനിൽപ്പിന്റെയും സാംസ്കാരിക പൊരുത്തപ്പെടലിന്റെയും ഏറ്റവും വികാരനിർഭരമായ സാക്ഷ്യപത്രങ്ങളാണ്.

ചിത്രം 4. ശവകുടീരങ്ങൾ

വ്യാവസായിക മുന്നേറ്റങ്ങളും നിക്ഷേപങ്ങളും

കല്ലായിയിലെ യന്ത്രവൽകൃത തടി വ്യവസായം

കല്ലായി പുഴയോരത്ത് ആദ്യകാല യന്ത്രവൽകൃത സോ-മില്ലുകൾ (Sawmills) സ്ഥാപിക്കുന്നതിൽ പാഴ്സികൾ പ്രധാന പങ്കുവഹിച്ചു[1]. ബോംബെയിലെ പ്രശസ്തമായ പാഴ്സി ഷിപ്പ് ബിൽഡിംഗ് ശൃംഖലയിലേക്ക് (വാഡിയ കുടുംബം ഉൾപ്പെടെ) കല്ലായിയിൽ നിന്നും തരംതിരിച്ച തേക്കുതടികൾ കയറ്റി അയച്ചിരുന്നത് ഇവരാണ്[2]. ഈ തടി വ്യവസായം കോഴിക്കോടിന്റെ

സാമ്പത്തിക ഭദ്രത ഉറപ്പുവരുത്തുന്നതിൽ നിർണ്ണായക പങ്ക് വഹിച്ചു. നിലമ്പൂർ, വയനാട് കാടുകളിൽ നിന്ന് പുഴവഴി ഒഴുകിയെത്തുന്ന തടികൾ ശാസ്ത്രീയമായി സംസ്കരിച്ച് കയറ്റുമതി ചെയ്യുന്നതിൽ ഇവർ ആധുനിക മാർഗ്ഗങ്ങൾ നടപ്പിലാക്കി.

ഐസ് ഫാക്ടറികളും സമുദ്രവിഭവ സംസ്കരണവും

വൈദ്യുതിയും ആധുനിക ശീതീകരണ സംവിധാനങ്ങളും അപൂർവ്വമായിരുന്ന കൊളോണിയൽ കാലഘട്ടത്തിൽ കോഴിക്കോട് നഗരത്തിൽ ആദ്യമായി ഐസ് ഫാക്ടറികൾ ആരംഭിച്ചത് പാഴ്സികളാണ്[6]. സമുദ്രമത്സ്യങ്ങൾ കേടുകൂടാതെ സൂക്ഷിക്കുന്നതിനും വിദേശത്തേക്ക് കയറ്റി അയക്കുന്നതിനും ഇത് വലിയ സഹായമായി. ഈ ഐസ് ഫാക്ടറികളുടെ ആഗമനം കോഴിക്കോടിന്റെ മത്സ്യബന്ധന-സംസ്കരണ മേഖലയ്ക്ക് വലിയൊരു വ്യാവസായിക കുതിപ്പേകി. നഗരത്തിലെ റീട്ടെയിൽ വിപണിക്കും ഇത് പുതിയ ഉണർവ് നൽകി. ശുചിത്വമുള്ള കാർബണേറ്റഡ് പാനീയങ്ങൾ നിർമ്മിക്കുന്ന ആദ്യകാല സോഡാ ഫാക്ടറികൾ നഗരത്തിൽ സ്ഥാപിച്ചതും പാഴ്സി കുടുംബങ്ങളാണ്. ബ്രിട്ടീഷ് ഉദ്യോഗസ്ഥർക്കും പ്രാദേശിക പ്രഭുക്കന്മാർക്കും ആവശ്യമായ ഉൽപ്പന്നങ്ങൾ ഇവർ വിപണിയിലെത്തിച്ചു. ഇത്തരം വ്യാവസായിക സംരംഭങ്ങൾ കോഴിക്കോടിന്റെ സമ്പദ്വ്യവസ്ഥയെ കേവലം കാർഷിക-സുഗന്ധവ്യഞ്ജന വ്യാപാരത്തിൽ നിന്ന് മാറ്റി ആധുനിക ഉൽപ്പാദന മേഖലയിലേക്ക് നയിച്ചു.

പേർഷ്യൻ സ്വാധീനവും പാഴ്സി സ്വത്വവും

ഇറാനുമായുള്ള സാംസ്കാരിക ബന്ധവും മാതൃരാജ്യ സങ്കൽപ്പവും

പേർഷ്യ തങ്ങളുടെ വളരെ വിദൂരമായ പൂർവ്വികരുടെ നാടാണെങ്കിലും, പാഴ്സികൾ ഇറാനെ തങ്ങളുടെ മാതൃരാജ്യമായി (Mother Country) കണക്കാക്കുന്നില്ല[3]. എട്ടാം നൂറ്റാണ്ടിൽ ഇന്ത്യയിലെത്തിയ ശേഷം ഇവിടുത്തെ സംസ്കാരവുമായി പൂർണ്ണമായി സമന്വയിച്ച പാഴ്സികൾ ഇന്ത്യയെത്തന്നെയാണ് തങ്ങളുടെ സ്വന്തം നാടായി കാണുന്നത്. ഇരുപതാം നൂറ്റാണ്ടിൽ ഇറാൻ ഭരിച്ചിരുന്ന റേസാ ഷാ പഹ്ലവിയും (Reza Shah Pahlavi) മകൻ മുഹമ്മദ് റേസാ ഷായും ഇന്ത്യയിലെ പാഴ്സികളുടെ പുരോഗതിയിൽ ആകൃഷ്ടരായി അവരെ ഇറാനിലേക്ക് തിരിച്ചുവരാൻ ക്ഷണിച്ചിരുന്നുവെങ്കിലും, ഇന്ത്യ വിട്ടുപോകാൻ പാഴ്സികൾ തയ്യാറായില്ല [3].

എന്നിരുന്നാലും പേർഷ്യൻ സംസ്കാരത്തിന്റെ സ്വാധീനം പാഴ്സി ജീവിതത്തിൽ എവിടെയും ദൃശ്യമാണ്. നൗറോസ് (Navroze - പേർഷ്യൻ പുതുവത്സരം), ജംഷെദ്ജി നൗറോസ് എന്നിവ ഇവർ ആഘോഷിക്കുന്നു. പാഴ്സി ഭക്ഷണരീതികളിൽ മാംസവിഭവങ്ങൾക്കൊപ്പം പഴങ്ങളും അണ്ടിപ്പരിപ്പുകളും ചേർക്കുന്ന പേർഷ്യൻ ശൈലി കാണാം. ബോംബെയിലും മലബാറിലും ഇവർ ആരംഭിച്ച കഫേകളും ബേക്കറികളും പേർഷ്യൻ പാചക പാരമ്പര്യത്തിന്റെ തുടർച്ചയാണ് [3].

ഭാഷയും പേരുവിളികളും

റസ്തം, സോറാബ്, ദാരിയസ്, ജംഷെദ്, ഫിറോസ്, മെഹർ, ഹൊർമസ്, റോക്സാന, നിലൂഫർ തുടങ്ങിയ പാഴ്സി പേരുകൾ പുരാതന പേർഷ്യൻ സൊറാസ്ട്രിയൻ പാരമ്പര്യത്തിൽ നിന്നും അവെസ്താൻ ഭാഷയിൽ നിന്നും സ്വീകരിച്ചവയാണ്[3]. ബ്രിട്ടീഷ് കൊളോണിയൽ കാലഘട്ടത്തിൽ ക്രിസ്ത്യൻ മിഷണറിമാരുടെ വിമർശനങ്ങൾ ഉയർന്നപ്പോൾ, തങ്ങളുടെ വിശുദ്ധ ഗ്രന്ഥങ്ങൾ എഴുതപ്പെട്ട പുരാതന അവെസ്താൻ ഭാഷയും പഹ്ലവി ഭാഷയും പഠിക്കാൻ പാഴ്സി യുവാക്കൾ മുന്നോട്ടുവന്നു. ഇന്ത്യയിൽ മുംബൈയിലെ കെ.ആർ. കാമാ ഓറിയന്റൽ ഇൻസ്റ്റിറ്റ്യൂട്ട്, പൂനെയിലെ ഭണ്ഡാർക്കർ ഇൻസ്റ്റിറ്റ്യൂട്ട് തുടങ്ങിയ സ്ഥാപനങ്ങളിൽ പാഴ്സി ട്രസ്റ്റുകളുടെ സഹായത്തോടെ ഈ പുരാതന ഭാഷകൾ ഇന്നും പഠിപ്പിച്ചുപോരുന്നു[3].

ആഗോള തലത്തിലെ പാഴ്സി പ്രതിഭകൾ

ലോകപ്രശസ്തരായ പല വ്യക്തികളും പാഴ്സി പാരമ്പര്യമുള്ളവരാണ്. പ്രശസ്ത റോക്ക് സംഗീതജ്ഞനായ ഫ്രെഡി മെർക്കുറി (Freddie Mercury - യഥാർത്ഥ പേര് ഫറൂഖ് ബുൽസാറ) ഗുജറാത്തിലെ വൽസാദിൽ (പഴയ ബുൽസാർ) വേരുകളുള്ള പാഴ്സി കുടുംബത്തിലെ അംഗമായിരുന്നു [3]. ഇന്ത്യയിലെ വിക്രം സാരാഭായ്, ഹോമി ഭാഭാ, ടാറ്റാ കുടുംബം എന്നിവരെല്ലാം പാഴ്സി സമൂഹത്തിന്റെ സമാനതകളില്ലാത്ത സംഭാവനകൾക്ക് ഉദാഹരണങ്ങളാണ്.

കോഴിക്കോട് ഇന്നുള്ള ഏക പാഴ്സി കുടുംബം: മാർഷൽ കുടുംബം

ജനസംഖ്യാപരമായ കുടിയേറ്റവും മാറ്റങ്ങളും

ഇരുപതാം നൂറ്റാണ്ടിന്റെ മധ്യത്തോടെ, ഇന്ത്യയുടെ സ്വാതന്ത്ര്യത്തിനും വാണിജ്യ ഘടനയിലെ മാറ്റങ്ങൾക്കും ശേഷം കോഴിക്കോട്ടെ പാഴ്സി കുടുംബങ്ങൾ ഉന്നത പഠനത്തിനായും കൂടുതൽ ബിസിനസ്സ് സാധ്യതകൾ തേടിയും ബോംബെ, പൂനെ തുടങ്ങിയ മെട്രോ നഗരങ്ങളിലേക്കും വിദേശ രാജ്യങ്ങളിലേക്കും കുടിയേറി. മൂസ്, മനേക്ഷാ തുടങ്ങിയ പ്രമുഖ കുടുംബങ്ങളെല്ലാം കോഴിക്കോട് വിട്ടുപോയി. ഈ കൊഴിഞ്ഞുപോക്ക് കോഴിക്കോട്ടെ പാഴ്സി ജനസംഖ്യയെ കാര്യമായി ബാധിച്ചു. എങ്കിലും അവർ പടുത്തുയർത്തിയ ചരിത്രപരമായ അടയാളങ്ങൾ നഗരത്തിൽ അവശേഷിച്ചു.

മാർഷൽ കുടുംബവും ഫയർ ടെംപിളിന്റെ സംരക്ഷണവും

ഇന്ന് കോഴിക്കോട് നഗരത്തിൽ അവശേഷിക്കുന്ന ഒരേയൊരു പാഴ്സി കുടുംബമാണ് മാർഷൽ കുടുംബം (The Marshalls). തലമുറകളായി കോഴിക്കോട്ട് സ്ഥിരതാമസമാക്കിയ ഈ കുടുംബം മലബാറിന്റെ സാംസ്കാരിക ശീലങ്ങളോടും മലയാള ഭാഷയോടും തികച്ചും ഇണങ്ങിജീവിക്കുന്നവരാണ്. കോഴിക്കോടിന്റെ നൂറ്റാണ്ടുകൾ പഴക്കമുള്ള പാഴ്സി പൈതൃകവും എം.ജെ. റോഡിലെ ഫയർ ടെംപിളും അഞ്ചുമൻ ബാഗ് അവിടുത്തെ കല്ലറകളും സംരക്ഷിച്ചുപോരുന്നത് ഈ ഒരൊറ്റ കുടുംബത്തിന്റെ അശ്രാന്ത പരിശ്രമം കൊണ്ടാണ്. അൻപതിലധികം കുടുംബങ്ങൾ ജീവിച്ചിരുന്ന നഗരത്തിൽ ഇന്ന് ഈ കുടുംബം മാത്രമാണ് തങ്ങളുടെ പൂർവ്വികരുടെ പാരമ്പര്യം കാത്തുസൂക്ഷിക്കുന്നത്. മാർഷൽ കുടുംബത്തിന്റെ സാന്നിധ്യം കോഴിക്കോടിന്റെ ബഹുസ്വര പാരമ്പര്യത്തിന്റെ ജീവിക്കുന്ന തെളിവാണ്. വംശനാശഭീഷണി നേരിടുന്ന ഒരു വലിയ പാരമ്പര്യത്തെ മലബാറിന്റെ മണ്ണിൽ നിലനിർത്തുന്നതിൽ ഇവർ വഹിക്കുന്ന പങ്ക് ചരിത്രപരമായി വളരെ വലുതാണ്.

ചിത്രം 5. ഡയറസ് മാർഷൽ

ഉപസംഹാരം

പേർഷ്യയുടെ പുരാതന സൊറാസ്ട്രിയൻ സംസ്കാരത്തിന്റെ ഈടുവെപ്പുകളുമായി മലബാറിന്റെ മണ്ണിലേക്ക് എത്തിച്ചേർന്ന പാഴ്സി സമൂഹം, കോഴിക്കോടിന്റെ നഗരവൽക്കരണത്തിലും വ്യാവസായിക ചരിത്രത്തിലും അനിഷേധ്യമായ പങ്കാണ് വഹിച്ചിട്ടുള്ളത്. ഏഴാം നൂറ്റാണ്ടിൽ മതപരമായ അതിജീവനത്തിനായി പേർഷ്യയിൽ നിന്ന് പലായനം ചെയ്ത് ഇന്ത്യയുടെ പശ്ചിമതീരത്ത് അഭയം പ്രാപിച്ച ഈ സമൂഹം, ബ്രിട്ടീഷ് കൊളോണിയൽ കാലഘട്ടത്തിന്റെ തുടക്കത്തോടെയാണ് കോഴിക്കോടിന്റെ വാണിജ്യ-വ്യാവസായിക ഭൂപടത്തിലേക്ക് കടന്നുവരുന്നത്. സമുദ്രവ്യാപാര ശൃംഖലയെ ശക്തിപ്പെടുത്തുന്നതിനൊപ്പം കല്ലായി പുഴയോരത്ത് ആദ്യകാല യന്ത്രവൽകൃത സോ-മില്ലുകൾ സ്ഥാപിക്കുകയും, ബോംബെ ഷിപ്പ്യാർഡുകളിലേക്ക് ആവശ്യമായ തേക്കുതടികൾ കയറ്റി അയക്കുകയും ചെയ്തുകൊണ്ട് ഇവർ നഗരത്തിന്റെ വ്യാവസായിക അടിത്തറ പാകി. കൂടാതെ, ഐസ് ഫാക്ടറികൾ, സോഡാ നിർമ്മാണ യൂണിറ്റുകൾ തുടങ്ങിയ ആദ്യകാല ആധുനിക സംരംഭങ്ങളിലൂടെ കോഴിക്കോടിന്റെ ഉപഭോഗ-ഉൽപ്പാദന സംസ്കാരത്തെ ആധുനികവൽക്കരിക്കാൻ പാഴ്സി സംരംഭകർക്ക് സാധിച്ചു.

ഈ ചരിത്രയാത്രയിൽ സാംസ്കാരികമായ ഒത്തുചേരലുകളുടെയും തനിമയുടെയും അപൂർവ്വ മാതൃകകളാണ് കോഴിക്കോട്ട് ദൃശ്യമായത്. മിഠായിത്തെരുവിന് സമീപമുള്ള എം.ജെ. റോഡിൽ 1920-കളിൽ സ്ഥാപിതമായ മൻചെർഷാ ജോഷി ഫയർ ടെംപിളും അഞ്ജുമൻ ബാഗ്രം മലബാറിലെ പാഴ്സി സമൂഹത്തിന്റെ ആത്മീയതയുടെയും സഹിഷ്ണുതയുടെയും പ്രകാശഗോപുരമായി നിലകൊള്ളുന്നു. പരമ്പരാഗത ആചാരങ്ങൾക്കൊപ്പം പ്രാദേശിക പരിസ്ഥിതിക്ക് ഇണങ്ങുംവിധം കോമ്പൗണ്ടിനുള്ളിൽ നിർമ്മിക്കപ്പെട്ട പാഴ്സി ശ്മശാനവും കല്ലറകളും പൂർവ്വികരോടുള്ള അവരുടെ ആദരവിന്റെയും ചരിത്രത്തുടർച്ചയുടെയും ജീവിക്കുന്ന അടയാളങ്ങളാണ്. സ്വന്തം മാതൃഭാഷയും സൊറാസ്ട്രിയൻ വിശ്വാസങ്ങളും കർശനമായി പിന്തുടരുമ്പോഴും മലബാറിന്റെ മണ്ണോടും മലയാള ഭാഷയോടും ഇഴുകിച്ചേരാൻ അവർക്ക് കഴിഞ്ഞു എന്നത് പ്രാദേശിക ബഹുസ്വരതയുടെ മികച്ച ഉദാഹരണമാണ്.

കാലത്തിന്റെ കുത്തൊഴുക്കിൽ വ്യാവസായിക ഘടനകളിലും നഗരസ്വഭാവത്തിലുമുണ്ടായ മാറ്റങ്ങൾ കോഴിക്കോട്ടെ പാഴ്സി ജനസംഖ്യയിൽ വലിയ പ്രത്യാഘാതങ്ങൾ സൃഷ്ടിച്ചു. ഇരുപാം നൂറ്റാണ്ടിന്റെ മധ്യത്തോടെ മികച്ച തൊഴിലവസരങ്ങളും ഉപരിപഠനവും ലക്ഷ്യമാക്കി മൂസ്, മനേക്ഷാ തുടങ്ങിയ പ്രമുഖ കുടുംബങ്ങളെല്ലാം ബോംബെ, പൂനെ തുടങ്ങിയ മെട്രോ നഗരങ്ങളിലേക്കും വിദേശ രാജ്യങ്ങളിലേക്കും കുടിയേറി. എങ്കിലും, ചരിത്രത്തിന്റെ ഏടുകളിൽ നിന്ന് ഈ സമൂഹം പൂർണ്ണമായി അപ്രത്യക്ഷമായില്ല. ഇന്ന് കോഴിക്കോട് നഗരത്തിൽ അവശേഷിക്കുന്ന ഏക പാഴ്സി കുടുംബമായ 'മാർഷൽ' കുടുംബത്തിന്റെ അടിയുറച്ച സമർപ്പണവും നിശ്ചയദാർഢ്യവുമാണ് നൂറ്റാണ്ടുകൾ പഴക്കമുള്ള ഈ പൈതൃകത്തെയും ഫയർ ടെംപിളിനെയും ഇന്നും നിലനിർത്തിപ്പോരുന്നത്. എണ്ണത്തിൽ വിരലിലെണ്ണാവുന്നവർ മാത്രമാണെങ്കിലും, മാർഷൽ കുടുംബത്തിന്റെ സാന്നിധ്യം കോഴിക്കോടിന്റെ മതേതര-ബഹുസ്വര പാരമ്പര്യത്തിന്റെ തിളക്കം കുറയാതെ കാക്കുന്നു.

കോഴിക്കോടിന്റെ ചരിത്രം കേവലം ഒരു സമുദ്രതീര നഗരത്തിന്റെയോ കച്ചവട കേന്ദ്രത്തിന്റെയോ മാത്രമല്ല; മറിച്ച്, ലോകത്തിന്റെ വിവിധ ഭാഗങ്ങളിൽ നിന്നുള്ള വ്യത്യസ്ത സംസ്കാരങ്ങൾ ഒത്തുകൂടി പരസ്പരം വളർന്നതിന്റെ സാക്ഷ്യപത്രമാണ്. ആ മഹാചരിത്രത്തിൽ പാഴ്സി സമൂഹം നൽകിയ സംഭാവനകൾ സമാനതകളില്ലാത്തതാണ്. കല്ലായിയിലെ തടിയുടെ ഗന്ധത്തിലും, മിഠായിത്തെരുവിന്റെ വ്യാപാര ചരിത്രത്തിലും, എം.ജെ. റോഡിലെ അഗ്നിക്ഷേത്രത്തിന്റെ പവിത്രതയിലും പാഴ്സികൾ എഴുതിച്ചേർത്ത നാമങ്ങൾ മായ്ച്ചുകളയാനാവാത്തവയാണ്. വംശനാശഭീഷണി നേരിടുന്ന ഒരു ചെറിയ പ്രവാസി സമൂഹത്തിന്റെ അതിജീവനത്തിന്റെയും

സാംസ്കാരിക സമന്വയത്തിന്റെയും ഉജ്ജ്വല മാതൃകയായി കോഴിക്കോട്ടെ പാഴ്സി പൈതൃകം ചരിത്രത്തിൽ എന്നെന്നും നിലനിൽക്കും.

അവലംബങ്ങൾ

1. അയ്യർ, കെ. വി. കൃഷ്ണ. *The Zamorins of Calicut: From the Earliest Times down to A.D. 1806*. കോഴിക്കോട്: നോർമൻ പ്രിന്റിംഗ് ബ്യൂറോ, 1938, 45, 112, 245.
2. ഗുഹ, അമലേന്ദു. "Parsi Seths as Entrepreneurs, 1750–1850." *Economic and Political Weekly* 5, നമ്പർ 35 (1970): 107–115, പ്രത്യേകിച്ച് 108–110.
3. കപൂർ, ക്ഷമി. "The Persian-Parsi Identity." ഗേറ്റ്‌വേ ഹൗസ്: ഇന്ത്യൻ കൗൺസിൽ ഓൺ ഗ്ലോബൽ റിലേഷൻസ്, 2026, 1–9.
4. കുറുപ്പ്, കെ. കെ. എൻ. *Studies in Mid-Kerala History*. കോഴിക്കോട്: കാലിക്കറ്റ് യൂണിവേഴ്സിറ്റി പ്രസ്സ്, 1988, 142, 144–145.
5. ലോഗൻ, വില്യം. *Malabar Manual*. വാല്യം 1. ന്യൂഡൽഹി: ഏഷ്യൻ എജ്യുക്കേഷണൽ സർവീസസ്, 1989, 124, 128.
6. മൊയ്തു, എം. പി. *Trade and Urbanization in Malabar*. കൊച്ചി: കേരള ഹിസ്റ്റോറിക്കൽ സൊസൈറ്റി, 1995, 64, 67, 69.
7. റോയ്, തീർത്ഥങ്കർ. *Company of Merchants: Enterprises and Empires in Marine Asia, 1700–1900*. ലണ്ടൻ: റൗട്ട്‌ലെഡ്ജ്, 2008, 89, 92, 94.